

SXEDIO.H4

18.11.1959: Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ ΣΥΝΑΝΤΑΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΜΑΚΑΡΙΟ ΣΥΝΟΔΕΥΟΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΓΙΟ ΤΟΥ ΓΛΑΥΚΟ ΚΛΗΡΙΔΗ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΟΥΝ ΘΕΜΑΤΑ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΠΡΙΝ ΠΑΡΕΙ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟΝ ΘΑ ΚΑΤΕΛΘΕΙ ΩΣ ΑΝΘΥΠΟΨΗΦΙΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΣΤΙΣ ΠΡΟΕΔΡΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Στις **18** Νοεμβρίου **1959**, καθώς το θέμα των προεδρικών εκλογών βρισκόταν στο απώγειο του, ο Ιωάννης Κληρίδης, που φερόταν ότι θα κατερχόταν στις εκλογές ως ανθυποψήφιος του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου συναντήθηκε με τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο στην Αρχιεπισκοπή συνοδευόμενος από το γιο του Γλαύκο Κληρίδη, υπουργό Δικαιοσύνης στη Μεταβατική Κυβέρνηση.

Στη συνάντηση συζητήθηκαν διάφορα θέματα. Λεπτομέρειες δίνει ο Γλαύκος Κληρίδης στα απομνημονεύματά του, "Η κατάθεση μου", Τόμος Α, σελ. **98-102**.

Γράφει ο Γλαύκος Κληρίδης δίνοντας παράλληλα πληροφορίες για τον πατέρα του, τη ζωή του και τα πιστεύω του:

"Ο Γιάννης Κληρίδης προερχόταν από φτωχή αγροτική οικογένεια. Είχε γεννηθεί στο χωριό Αγρός, που βρίσκεται ψηλά στο όρος Τρόδος. Η ζωή στο χωριό ήταν σκληρή. Σε νεαρή ηλικία εργαζόταν στο παντοπωλείο ενός πλούσιου θείου του στη Λευκωσία και το βράδυ μελετούσε με το φως κεριού. Έγινε δάσκαλος κι ο θείος του τον έστειλε στην Αγγλία για να σπουδάσει νομικά. Στο **Gray's Inn** πήρε το βραβείο **Lee**, επέστρεψε στην Κύπρο, έγινε ηγετικό μέλος του διηγορικού συλλόγου και τελικά τιτλούχος νομικός.

Ήταν πολιτικός αντίπαλος του δρος Δέρβη, τον οποίο νίκησε με τη βοήθεια του ΑΚΕΛ σε εκλογές για τη δημαρχία της πρωτεύουσας του νησιού. Ήταν γνωστός στην Κύπρο για την ισχυρή του προσωπικότητα, τη θαρραλέα έκφραση των πολιτικών

του απόψεων, την καθαρή και λογική του σκέψη και την εντιμότητα του.

Του είχαν δώσει το υποκοριστικό "τίμιος Γιάννης". Είχε επίσης κερδίσει το σεβασμό της τουρκικής κοινότητας. Υποστήριζε τη συνταγματική εξέλιξη, η οποία βαθμιαία θα οδηγούσε στην αυτοδιάθεση.

Η ομάδα της Κυρηνείας όμως τον είχε πολεμήσει σκληρά στο παρελθόν. Ο Γραμματέας της Επισκοπής της Κυρηνείας Πολύκαρπος Ιωαννίδης πολύ πριν αρχίσει ο αγώνας της ΕΟΚΑ με ένα άρθρο του σε κυπριακή εφημερίδα τον είχε κατηγορήσει ως προδότη της Ενωσης...

Ο Γιάννης Κληρίδης μήνυσε τότε τον Πολύκαρπο Ιωαννίδη για συκοφαντική δυσφήμιση και ο Ιωαννίδης καταδικάστηκε σε φυλάκιση έξη μηνών. Αλλά ο Γιάννης Κληρίδης ήταν επίσης γραμμένος στα κατάστιχα της ΕΟΚΑ, επειδή παρά τις επανειλημμένες παρακλήσεις, προειδοποιήσεις, ακόμα και απειλές, κατά της ζωής του, αρνήθηκε να παραιτηθεί από το Εκτελεστικό Συμβούλιο του Κυβερνήτη κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους του αγώνα της ΕΟΚΑ και υπέβαλε την παραίτηση του μόνο όταν ο Κυβερνήτης απέλασε το Μακάριο από την Κύπρο.

Ο Γιάννης Κληρίδης, τιτλούχος και μέλος του Εκτελεστικού Συμβουλίου του κυβερνήτη, σίγουρα δεν ήταν κομμουνιστής, παρ' όλα αυτά, το ΑΚΕΛ, τον διάλεξε για να ηγηθεί των αντιτιθέμενων στο Μακάριο δυνάμεων. Εφόσον το ΑΚΕΛ προσέφερε τον κύριο όγκο των ψήφων, οι άλλες ομάδες υποχρεώθηκαν να τον αποδεχθούν.

Κι' έτσι συνέβη το παράδοξο. Ο ενωτικός και φανατικά αντικομμουνιστής Πολύκαρπος Ιωαννίδης, που είχε φυλακισθεί γιατί απεκάλεσε τον Κληρίδη προδότη, ο ενωτικός και αντικομμουνιστής δήμαρχος της Λευκωσίας δρ Δέρβης, σκληρός πολιτικός αντίπαλος του Κληρίδη, ο ανεξαρτησιακός Γενικός Γραμματέας του κομμουνιστικού κόμματος ΑΚΕΛ Εζεκίας Παπαϊωάννου και ορισμένοι πρώην τομεάρχες

της ΕΟΚΑ, βίαια αντικομμουνιστές, αφοσιωμένοι στην υπόθεση της Ένωσης και λυσσαλέα αντικληρικοί στο παρελθόν, θα έκαναν κοινό αγώνα, θα μιλούσαν σε δημόσιες συγκεντρώσεις από την ίδια εξέδρα, θα ζητωκραύγαζαν υπέρ του Κληρίδη, θα ζητούσαν από τον κόσμο να ψηφίσει πρόεδρο και θα επέκριναν το Μακάριο γιατί υπέγραψε τις φοβερές συμφωνίες.

Αλλά ο Γιάννης Κληρίδης είχε, εκτός των ομάδων που αντιτασσόντουσαν στο Μακάριο, κι έναν ευρύ κύκλο άλλων υποστηρικτών, επειδή ήταν γενικά σεβαστός για την εμμονή του στη νομιμότητα, την αφοσίωση του στα ανθρώπινα δικαιώματα και τον ζήλο του για την αυστηρή εφαρμογή στα ανθρώπινα δικαιώματα και τον ζήλο του για την αυστηρή εφαρμογή τους και για την πίστη του στη δημοκρατία.

Παρόλες αυτές τις αρετές του, όμως, δεν είχε ελπίδα να νικήσει το Μακάριο. Ο ζήλος του για την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν τόσος που, ενώ είχε δημόσια επικρίνει την ΕΟΚΑ για ορισμένες μεθόδους, την ίδια στιγμή του είχε ανατεθεί η σύνταξη φακέλου για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις δυνάμεις ασφαλείας, για να παρουσιασθεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Όταν αντιλήφθηκα ότι ο πατέρας μου είχε επιλεγεί να ηγηθεί των δυνάμεων που θα αντιμετώπιζαν τον Μακάριο, αποφάσισα να μιλήσουμε σαν γιος και πατέρας. Στόχος της συζήτησης ήταν να προλάβω την αναμέτρηση με το Μακάριο κι αν ήταν δυνατό να τον βοηθήσουμε να εκλεγεί χωρίς αντίπαλο.

Η άποψη μου ήταν ότι οποιοσδήποτε αντίπαλος του Μακαρίου θα έχανε μεν τις εκλογές, αλλά οι συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου θα τίθεντο υπό την κρίση του λαού. Εφόσον ο Μακάριος θα νικούσε, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι οι συμφωνίες ήσαν αποδεκτές και εγκεκριμένες από το λαό.

Πέρα απ' αυτό η επί μήνες δημόσια συζήτηση για τις συμφωνίες, για το ζήτημα της εγκατάλειψης της Ένωσης και για τα υπερβολικά δικαιώματα που δόθηκαν

στην τουρκική μειονότητα, θα ενίσχυαν τις τουρκικές αμφιβολίες για την ειλικρίνεια της ελληνοκυριακής πολιτικής ηγεσίας. Τελος, η πολιτική πείρα των παλαιών πολιτικών, θα χανόταν σε μια μάταια προσπάθεια να εμποδίσουν την ελογή του Μακαρίου αντί να συνεργασθούν μαζί του και να τον καθοδηγήσουν μέσα από το σύστημα.

Το σχέδιο μου ήταν ορισμένοι παλαιοί πολιτικοί και ορισμένες εξέχουσες προσωπικότητες να ορισθούν από το Μακάριο σύμβουλό του, αφήνοντας τα υπουργεία σε νεότερους πολιτικούς με προϋστορία στην ΕΟΚΑ.

Θυμάμαι πολύ καλά αυτή τη συζήτηση. Εγινε στο δικηγορικό μας γραφείο ένα απόγευμα, αφού είχε φύγει το προσωπικό και κράτησε ως τις πρωινές ώρες. Ο Γιάννης Κληρίδης δεν ήταν άνθρωπος που πειθόταν εύκολα. Και βεβαίως το επιχείρημα ότι θα χάσει τις εκλογές δεν έφθανε για να τον αποτρέψει ν' αποδεχθεί την πρόκληση.

Είχε αγωνισθεί στο παρελθόν, είχε χάσει και κερδίσει πολλές εκλογές. Το κυριότερο επιχείρημά μου, που φανερά τον άγγιξε, ήταν ότι οι κατηγορίες και η αρνητική προσέγγιση των συμφωνιών ήταν επιβλαβείς για τον κυπριακό λαό, επειδή κι αν ακόμα οι αντιτιθέμενες στο Μακάριο δυνάμεις, κέρδιζαν τις εκλογές, η κατάσταση ήταν τέτοια που θα έπρεπε να εφαρμόσουν τις συμφωνίες και πολύ αργά και βαθμιαία, αφού πια κι' από τις δυο πλευρές θα είχε θεμελιωθεί η εμπιστοσύνη, θα μπορούσαν να σκεφθούν μερικές καλοδιαλεγμένες τροποποιήσεις.

Ο κίνδυνος ότι ο Μακάριος με με ένα άπειρο υπουργικό συμβούλιο από τη μια μεριά και μια αντιπολίτευση που θα τον πίεζε από την άλλη, θα εκινείτο να ζητήσει πρόωρα συνταγματικές αναθεωρήσεις θα περιοριζόταν αν οι πολιτικοί αντί να τον πολεμούν και να τον επικρίνουν δημόσια συνεργάζοντουσαν μαζί του και τον καθοδηγούσαν από μέσα.

Το λογικό μυαλό του Γιάννη Κληρίδη είδε την

αξία των επιχειρημάτων μου. Νομίζω ότι φώτιζε η αυγή όταν δώσαμε τα χέρια. Αλλά ο Γιάννης Κληρίδης είχε μια επιφύλαξη. Επειδή είχε δώσει το λόγο του στις αντιπολιτευόμενες ομάδες ότι θα τεθεί επικεφαλής, δεν μπορούσε να μην τον κρατήσει, εκτός εάν συμφωνούσαν με την πρότασή μου.

Είχα κι εγώ μια επιφύλαξη. Δεν είχα πει την ιδέα μου στο Μακάριο. Επρεπε να συζητήσω μαζί του, να πάρω πράσινο φως και τότε ο Γιάννης Κληρίδης θα μπορούσε να προχωρήσει και να συζητήσει με τις αντιπολιτευόμενες ομάδες.

Λίγο μετά τη συζήτηση με τον πατέρα μου, συναντήθηκα με το Μακάριο στον οποίο εξέθεσα τις απόψεις μου για το ζήτημα των προεδρικών εκλογών.

Δεν είχα δυσκολία τον πείσω ότι η εκλογή του, αν ήταν δυνατό έπρεπε να γίνει χωρίς αντίπαλο για να μην τεθεί το ζήτημα των συμφωνιών υπό την κρίση του λαού. Του υπενθύμισα ότι στο Λονδίνο είχε δηλώσει ότι δέχεται ατομικά την ευθύνη για να μη δεσμεύσει το λαό. Του επέσυρα την προσοχή ότι οι εκλογές με αντίπαλο θα δέσμευαν το λαό και ότι η χωρίς αντίπαλο εκλογή του θα τον απάλλαζε από την κατηγορία ότι ως προκαθήμενος της Εκκλησίας δίχασε το ποίμνιο του για να ανεβεί σε πολιτικό αξίωμα.

Ολα αυτά τα επιχειρήματα τα δέχθηκε. Δυσκολευόταν λίγο όμως να δεχθεί την ιδέα ότι ορισμένες εκλεκτές πολιτικές προσωπικότητες θα έπρεπε να ορισθούν από τον ίδιο ως σύμβουλοί του.

Εβλεπε δύο προβλήματα στους διορισμούς αυτούς. Το ένα ήταν ότι ορισμένα από αυτά τα πρόσωπα δεν ήσαν αποδεκτά από τους πρώτην αγωνιστές της ΕΟΚΑ. Είχε κατά νου την αντίδραση των πρώην αγωνιστών στην πρόθεσή του να διορίσει το Γιώργο Χρυσάφινη στη θέση του υπουργού Εξωτερικών, συνέπεια της οποίας ήταν να μη προχωρήσει σ' αυτό το διορισμό.

Το άλλο πρόβλημα που έβλεπε ήταν η σύγκρουση που θα δημιουργείτο μεταξύ των υπουργών και των συμβούλων του. Κατά τη διάρκεια της συζήτησής μας

δεν ήθελε να μου τον πει. Μια έκκτη αίσθηση μου είπε ν' αποφύγω οποιαδήποτε αναφορά στο πλεονέκτημα της πείρας των παλαιότερων πολιτικών.

Ενιωσα ότι αποστρεφόταν την ιδέα. Ίσως να σκεφτόταν ότι του πρότεινα ηλικιωμένους φύλακες με προσωπείο συμβούλων. Πάντως στο τέλος δέχθηκε την πρόταση μου και κανονίσθηκε συνάντηση μεταξύ Μακαρίου και Γιάννη Κληρίδη.

Η συνάντηση έγινε στην παλιά Αρχιεπισκοπή στις αρχές Νοεμβρίου 1959, έξι εβδομάδες πριν από τις προεδρικές εκλογές. Ήμουν παρών ως κοινός γνωστός. Δεν προέκυψε ανάγκη συστάσεων ή διαξιφισμών για να ζυγίσουν ο ένας τον άλλο. Ο Μακάριος άρχισε τη συζήτηση καλωσορίζοντας τον Γιάννη Κληρίδη. Υστερα αποφεύγοντας το θέμα των συμφωνιών είπε ξαφνικά:

"Κύριε Κληρδης, έχετε ένα πολύ πειστικό γιο. Με έπεισε ότι για το καλό της Κύπρου πρέπει να ζητήσω απ' ορισμένους επικριτές μου να γίνουν σύμβουλοί μου. Ακούγεται περίεργα, αλλά τα επιχειρήματα που πρόβαλε είναι ισχυρά. Δε χρειάζεται να τα επαναλάβω επειδή πρέπει να τα έθεσε και σε σας και να τα βρήκατε σωστά, αλλιώς δε θα βρισκόσαστε εδώ".

Ο Γιάννης Κληρδης απάντησε ότι γνώριζε τη λογική των επιχειρημάτων μου. Δήλωσε ότι είχε δώσει το λόγο του στις αντιπολιτευόμενες ομάδες, πως θα κατέβαινε ως υποψήφιος τους κι' ότι δε θα υπαναχωρούσε παρά μόνο εάν κι εκείνοι συμφωνούσαν με την πρόταση μου. Είπε ακόμα ότι είχε ζητήσει συνάντηση για να συζητηθεί το θέμα κι ότι θα βοηθούσε πολύ αν μπορούσε να διαβεβαιώσει τις αντιπολιτευόμενες ομάδες ότι μετά τη χωρίς αντίπαλο εκλογή του, ο Μακάριος θα διορίζε νέο υπουργικό σύμβούλιο και θ' αντιμετώπιζε τους σημερινούς υπουργούς ως προσωρινούς.

Η ερώτηση αυτή με αιφνιδίασε. Αιφνιδίασε επίσης και το Μακάριο, ο οποίος με κοίταξε περιμένοντας να επέμβω ως κοινός γνωστός. Πράγμα

που έκανα. Είπα ότι αυτό που συζητούσαμε ήταν η πρόταση μου να διορισθούν ορισμένες πολιτικές προσωπικότητες ως σύμβουλοι κι όχι ως υπουργοί.

Η πρόταση μου δεν προέβλεπε αλλαγή υπουργών, αλλά την ανάμιξη της πείρας με το καινούργιο πνεύμα που δημιουργήσε ο αγώνας και εξέφρασαν αυτοί που πήραν μέρος. Ο Μακάριος γύρισε στο Γιάννη Κληρίδη και του είπε: "Νομίζω ότι ο γιος σας απάντησε στην ερώτησή σας κ. Κληρίδη".

Κι ο πατέρας μου του αποκρίθηκε: "Ναι, μου απάντησε".

Δυο μέρες αργότερα, ο πατέρας μου με πληροφόρησε ότι το κονγκλάβιο της αντιπολίτευσης απέρριψε ολόκληρη την ιδέα κι ότι θα κατέβαινε στις εκλογές ως υποψήφιος τους εναντίον του Μακαρίου. Διαφώνησα και με την απόφαση του κονγκλαβίου και την απόφαση του πατέρα μου. Ήταν μια λανθασμένη απόφαση, επειδή δεν μπορούσε να εμποδίσει το Μακάριο να πάρει την προεδρία. Θα όξυνε μόνο το διχασμό του λαού. Θα οδηγούσε σε κατηγορίες και αντικατηγορίες, που όχι μόνο θα έκαναν αδύνατη τη μελλοντική συνεργασία μεταξύ των Ελληνοκυπρίων αλλά θα ζημίωνε και τις σχέσεις Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων".